

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/272998023>

Az Érzelmi Kreativitás Leltár (ECI) hazai adaptációja

Article · August 2014

DOI: 10.1556/Pszicho.34.2014.4.2

CITATIONS

0

READS

453

7 authors, including:

Zoltan Kovary

Eötvös Loránd University

8 PUBLICATIONS 15 CITATIONS

SEE PROFILE

Jakab Krisztina

Hetenyi Geza Hospital

1 PUBLICATION 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Pusztai Barbara

1 PUBLICATION 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Orosz Gábor

Hungarian Academy of Sciences

48 PUBLICATIONS 38 CITATIONS

SEE PROFILE

All in-text references [underlined in blue](#) are linked to publications on ResearchGate, letting you access and read them immediately.

Available from: Orosz Gábor
Retrieved on: 04 November 2016

KÓVÁRY ZOLTÁN*, DEVECSERY ÁGNES**, JAKAB KRISZTINA***,
PUSZTAI BARBARA****, AGÓCS LAURA⁺, KÓMÁR RÉKA⁺⁺,
OROSZ GÁBOR+++

AZ ÉRZELMI KREATIVITÁS LETÁR (ECI) HAZAI ADAPTÁCIÓJA

Beérkezett: 2014. április

Elfogadva: 2014. augusztus

Tanulmányunkban az Averill és Thomas-Knowles (1991) által kidolgozott Érzelmi Kreativitás Index (ECI) hazai adaptációját mutatjuk be. Az érzelmi kreativitás koncepciója számos oknál fogva jelentős: kitágította az empirikus kreativitáskutatás fókuszát, közelebb hozta egymáshoz az akadémiai és személyiségpszichológiai paradigmákat, és gyakorlati jelentősége is van; az érzelmi kreativitás magas szintje fordítottan korrelál az alexitímiával, ami számos klinikai jelenség rizikótényezője. Az Érzelmi Kreativitás Index egy 30 ítemes önkítöltős skála, Averill és Thomas-Knowles a konstrukció szerkezetének és az egyéni különbségeknek a felmérése céljából alakította ki. Három alskálát tartalmaz: érzelmi készség, újdonság és hatékonyság/autentikusság. Jelenlegi kutatásunk célja az volt, hogy megteremtünk egy érvényes és megbízható magyar változatot az érzelmi kreativitás mérésére James Averill munkái alapján és az ő személyes engedélyével. A tesztet három vizsgálatban alkalmaztuk. Az elsőben 905 személy (561 nő és 344 férfi) vett részt, amely alapján felülvizsgáltuk az eredeti faktorstruktúrát. Az eredmények és a konfirmációs faktoranalízis egyaránt megerősítették a háromfaktoros struktúrát, a skálák megfelelő belső konzisztenciát mutattak. Második vizsgálatunkban négy pszichológiai skálát alkalmaztunk (IRI, CISS 48, Tóth-féle Kreativitás Skála, Kreatív Tevékenység Kérdőív) a konvergens és divergens validitás megállapítására. Az eredmények kapcsolatai igazolták a három konstrukció érvényességét. A harmadik vizsgálatban a vonások időbeli stabilitását néztük meg teszt-reteszt módszerrel. Ezen vizsgálatok eredményei alapján elmondhatjuk, hogy a lefordított, adaptált, lerövidített kérdőív pszichometriai jellemzői megfelelőek, és megbízhatóan méri a nevezett pszichológiai konstrukciókat.

Kulcsszavak: érzelmi kreativitás, kérdőív validálás, megbízhatóság

* SZTE Pszichológiai Intézet Személyiség-, Klinikai és Egészségpszichológiai Tanszék. Levelező szerző. E-mail: kovary.zoltan@gmail.com

**SZTE Pszichológiai Intézet Személyiség-, Klinikai és Egészségpszichológiai Tanszék. E-mail: devecsery.agnes@gmail.com

*** Szolnok, Hetényi Géza Kórház, Pszichiátriai Osztály. E-mail: jakrisztina@gmail.com

**** BME GTK Pszichológia, MA 2. évf. E-mail: pusztaiabara@yahoo.com

⁺ Csongrád Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság Területi Egészségügyi, Pszichológiai és Munkabiztonsági Ellátó Központ. E-mail: agocs.laura@gmail.com

⁺⁺ SZTE BTK Pszichológia, MA 2. évf. E-mail: jeka_szeged03@hotmail.com

⁺⁺⁺ ELTE PPK, Pszichológiai Intézet, MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet. E-mail: gaborosz@gmail.com

VÁLTOZÁSOK A KREATIVITÁS FELFOGÁSÁBAN ÉS KUTATÁSÁBAN

Az alkotókészség, az alkotófolyamat és az alkotó személye az ókori görögök óta foglalkoztatja a művészetfilozófiát, noha maga a kreativitás fogalma csak a 17–18. században kezdett elterjedni (Tatarkiewicz, 2000). A 19. században már a kreativitás valóságos kultuszáról beszélhetünk; kialakult a teremtő művész mítosza, a romantikus zseniesztétika (Doorman, 2006), az ekkor megformálódó modern én-fogalom pedig sok tekintetben a kreatív önmegvalósítás ideája köré szerveződött (Baumeister, 2003). A romantikus hagyomány a természettudományok 19. századi fejlődése nyomán megformálódó medikalizáló-redukcionista tendenciákkal (pl. Lombroso) együtt azóta is erős hatást gyakorol a kreativitással kapcsolatos tudományos és laikus diskurzusokra. A tudományos pszichológia meglepő módon viszonylag későn kezdett behatóbban foglalkozni a témával; a 20. század közepéig néhány izolált alaklélektani próbálkozástól eltekintve egyedül a pszichoanalitikus iskola dolgozott ki átfogó koncepciót a kreativitásról (Kóváry, 2012). Változást csak a második világháború hozott, amelynek egyik utóhatásaként megnőtt a kreativitás iránti érdeklődés a pszichológusok körében. Ennek egyik első jelentős eredménye az ötvenes évek végén a michigani egyetemen rendezett interdiszciplináris kreativitás-szimpozium volt, olyan neves előadókkal, mint Erich Fromm, Rollo May, Carl Rogers, Abraham Maslow, Henry A. Murray, J. P. Guilford, Ernst Hilgard és Margaret Mead (Anderson, szerk. 1959).

Bár az azóta eltelt évtizedekben a terület kutatása rengeteget fejlődött, mégis alapvetően egyet kell értenünk azzal, amit már Ernst Hilgard is hangsúlyozott a fent említett kötetben. Hilgard (1959) rámutatott arra, hogy a kreativitás kutatása alapvetően két fő irányba halad: míg az akadémiai megközelítés a kreativitás intelligenciával, problémamegoldással, kognícióval való összefüggéseit vizsgálja, addig a személyiséglélektani paradigma a társas és motivációs tényezőkre koncentrálna. Hilgard megállapítását azzal kell kiegészítenünk, hogy a személyiségpszichológiai megközelítés sem elméleti, sem módszertani szempontból nem tekinthető egységesnek. A Barron (1973 [1953]) úttörő kutatásai nyomán kibontakozó, inkább vonáselméleti (nomotetikus) alapokon nyugvó korrelációs kutatások az elmúlt évtizedekben több tucat, a kreativitással együttjáró, gyakran egymással nehezen összeegyeztethető személyiségvonást azonosítottak (Selby, Shaw és Houtz, 2005). Ezek a felhalmozódó adatok egyrészt különféle integrált modellek kialakulásához vezettek (Treffinger, Young, Selby, Shepardson, 2002; Runco, 2007a), másrészt annak a megállapításához, hogy a kreatív személyre a paradoxonok jellemzők (Csíkszentmihályi, 2008). A kreativitás komplexitását, egyedi és személyes sajátosságait, élettörténeti és kontextuális meghatározóit ezzel szemben történeti, narratív és interpretatív módszerekkel lehet vizsgálni (Runyan, 1997, 2003; McAdams és Pals, 2007). Ilyen idiografikus eljárás például a kortárs pszichobiográfia; ez a nagy múltra visszatekintő, sokat vitatott, ám napjainkban reneszánszát élő módszer szintetizálja a pszichoanalitikus és perszonológiai (Murray, Allport) hagyományokat napjaink narratív személyiségpszichológiájával (Kóváry, 2011). A kétfajta személyiséglélektani megközelítést emellett az is

megkülönbözteti, hogy a nomotetikus perspektíva – a kognitív-akadémikus irányzathoz hasonlóan – inkább a praktikus, „funkcionális” kreativitást (Cropley, 2010) vizsgálja, szemben az idiografikus dimenzióval, ami sokkal inkább a művészi alkotóképességre koncentrál.¹

Az 50-es évektől Guilford (1973 [1957]) jelentős munkásságával induló kognitív-akadémiai paradigma is markáns változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben. A kognitív szemléletű tudósok nagyon sokáig a kreativitás és az intelligencia kapcsolatára koncentráltak; a kutatási eredmények alapján azonban kiviláglott, hogy bár a kreativitás függ egy bizonyos intelligenciaszinttől, a két fogalom valójában nem fed le egymást. „Bármelyik módszerrel is mérjük a kreativitást – foglalja össze a problémát Zétényi –, az eredmény mindig független az intelligenciatesztekkel mért IQ-tól.” (Zétényi, 2010, 234.) A 70-es évektől kezdve ezért a kognitív kutatókat más kérdések kezdték foglalkoztatni; ilyen például a kreativitás kapcsolata a féltekei dominanciával, az úgynevezett standard hálózat gondolkodási funkcióival, vagy az alvás alatti folyamatokkal. Újabb fejleménynek tekinthető a hosszas gyakorlás szerepének kiemelése a konvergens-divergens gondolkodással való összefüggésben, a társas tényezők (mentorok szerepe) és a kulturális meghatározók (életút jelentősége) fontosságának hangsúlyozása, valamint annak a felismerése, hogy a kreativitás homogén jellegének feltételezése szerint célszerűbb inkább kreativitásokról beszélni (Pléh, 2010). Az utóbbi években például sokat hallani a kreativitás „két C”-, illetve „négy C”-modelljeiről (Kaufman és Beghetto, 2009). A kiemelkedő kreativitás („Big C”) kivételes személyekre jellemző, és gyakran jár együtt pszichopatológiai jellemzőkkel, szemben a mindennapi kreativitással („Little C”), ami inkább a pszichológiai egészséggel áll összefüggésben. Emellett Kaufmanék leírják a tanulási folyamatoknál megfigyelhető „mini C”, és a mindennapi kreativitás professzionális szintre fejlesztésének eredményeképp létrejövő „Pro-C” jelenségét is. A kiemelkedő és a mindennapi kreativitás megkülönböztetése hozzájárulhat annak az évszázados kérdésnek a tisztázásához is, hogy a kreativitás motivációjában mennyire kapnak szerepet különféle patológias tényezők (Kóváry, 2013a).

A kognitív-akadémikus pszichológiai irányzat nyitása a kontextuális és a személyes tényezők irányába a közelmúltban még erőteljesebbé vált. Ez feltehetően összefügg a 90-es évek közepén induló „második kognitív forradalommal”, amely szakít a kognitív pszichológia mechanikus emberképével, a számítógépes analógiára épülő információfeldolgozó gép metaforájával. A második kognitív forradalom az egyéni információfeldolgozás modelljét egy tágabb társadalmi és kulturális kontextusba helyezi (Hargitai, 2007). A kortárs kreativitáskutatás egyik meghatározó alakja, a kérdéshez piaget-i alapokon közelítő Mark Runco (2007b) „személyes kreativitásról” beszél, utalva arra, hogy a kreativitás jelensége túl van a prob-

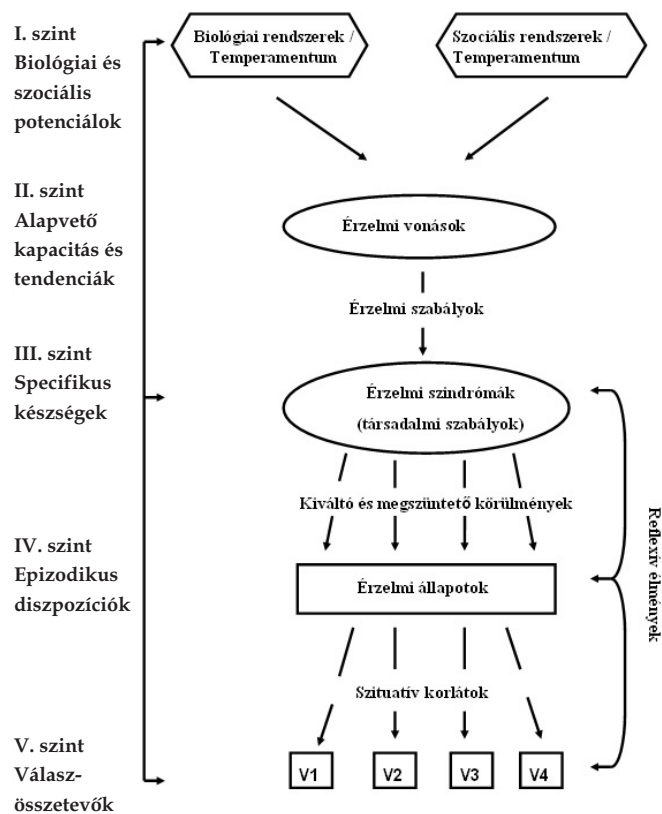
¹ Vannak kivételek, mint például a pszichobiográfia magyarországi történetében jelentős szerepet játszó Hermann Imre, aki természettudósok – mint Charles Darwin vagy Bolyai János – alkotótevékenységét vizsgálta pszichoanalitikus szemszögből (Kóváry, 2013b).

lémamegoldás sokat vizsgált kognitív dimenzióján, és elválaszthatatlan az én-erő és az önkülváltoztatás fogalmaitól.

A megváltozott szemlélet egyik legígéretesebb fejleménye véleményünk szerint a James Averill nevéhez fűződő érzelmi kreativitás koncepciója (Averill és Thomas-Knowles, 1991; Averill, 2004). Nemcsak azért, mert hosszú távon hozzájárulhat az akadémiai és a személyiségpszichológiai perspektívák közeledéséhez, hanem azért is, mert empirikus alapot ad annak a 19. század óta általánosan elfogadott nézetnek, miszerint a művészet és művészi alkotókészség elsősorban az érzelmekkel áll szoros kapcsolatban (Tatarkiewicz, 2000). Az akadémiai szemlélet ezzel sokáig nem nagyon tudott mit kezdeni, és az érzelmeket a mai napig hajlamos úgy kezelni, mint egyet a kognitív kreativitást befolyásoló számos tényező közül (Langley, 2011). Averill elgondolása ennél sokoldalúbb, és kapcsolódik az affektuskutatás 1990-es években megerősödő trendjéhez, ami fontos összekötő kapocs az általános pszichológia, a dinamikus személyiségpszichológia és a modern affektív szelfelméletek közt (Monsen, 1999). Emellett fontos gyakorlati vonatkozásai is vannak, hiszen a modern dinamikus pszichológia klinikai tapasztalatai (Stolorow, 2011) és az egészségpszichológiai kutatások (Pennebaker, 2002) alapján a hatékony érzelemszabályozás, a megfelelő, kreatív érzelmek kifejezése szorosan összefügg az egészségi állapottal.

AZ ÉRZELMI KREATIVITÁS FOGALMA

Averill a kilencvenes évek elején vezette be az érzelmi kreativitás fogalmát (Averill és Thomas-Knowles, 1991). Azzal érvelt, hogy a kognitív megnyilvánulásokhoz hasonlóan az ember érzelmi reakciói is lehetnek kreatívak, mivel nagy egyéni változatosságot mutatnak és sok irányba fejlődhetnek. Definíciója szerint „az érzelmi kreativitás azoknak az érzelmi szindrómáknak a fejlődése, amelyek újszerűek, hatékonyak és autentikusak” (270. o.). (Az újszerűség itt nemcsak arra vonatkozik, hogy egy közösség számára újszerűek, hanem egy adott személy esetén is lehetnek azok egy korábbi életszakaszához képest.) Ennek háttérében egy szociálkonstruktivista érzelemelmélet húzódik meg, amely ugyan nem tagadja, hogy az érzelmek kifejezésnek vannak univerzális és biológiailag meghatározott összetevői, ám fenntartja, hogy a humán affektív rendszer összetettsége és rugalmassága miatt lehetőség van arra, hogy egy ember élete során új és egyéni formákat találjon érzelmi állapotainak kifejezésére. Ennek az egyik legismertebb megnyilvánulása a modern művészet, amely adott esetben akár korábban ismeretlen árnyalatok megfogalmazására is képes, és hozzájárul az emberiség szellemi fejlődéséhez. Averill az érzelmi rendszer öt szintjét különíti el, amelyek interakcióban vannak egymással; az egyes szinteket és a rendszer egészét pedig visszajelzési mechanizmusok szabályozzák (1. ábra).

1. ábra. Az érzelmi kreativás háttérében álló konstrukcionista érzelemmodell (Averill és Thomas-Knowles, 1991, 270. o. alapján)

Az *első szint* a biológiai örökség és a szocializáció által meghatározott potenciális érzelmi viselkedés, ami már ezen a szinten egyéni különbségeket mutat. A *második szint* az ezek interakciója nyomán létrejövő alapvető érzelmi kapacitás, ami már mérhető, és elméletileg a vonások szintjén helyezhető el. A *harmadik*, vagyis a specifikus készségek *szintjén* elhelyezkedő emocionális szindrómák különféle (konstituáló, regulatív és procedurális) szabályok alapján jönnek létre. Averill szerint ez az, ami lehetővé teszi az érzelmi kreativitást: „*Változtasd meg a szabályokat, és megváltoznak az érzelmek!*” (272. o.) Különféle kiváltó és megszüntető körülmények hatására ezek a *negyedik szinten* érzelmi állapotokká szerveződnek, végül situatív korlátok határozzák meg, hogy ezekből mi jelenik meg az érzelmi válaszokban az *ötödik szinten*. Ez a komplex, változékony szisztéma teszi lehetővé, hogy az affektivitás területén kreativitásról lehessen beszélni.

Mi alapján nevezhető kreatívnek egy érzelmi válasz? Averill úgy véli, hogy három szempontot kell figyelembe venni. Először is (1) a válasz legyen újszerű, szokatlan, amit meg kell különböztetni a bizarrtól, az excentrikustól, a véletlen-

szerútól. A válasz hatékony (2), tehát valamiféle értékkel bír az egyén, illetve az őt körülvevő társadalom számára. Az érzelmi innováció eredményeit a kortársak nem minden esetben fogadják kitörő lelkesedéssel, amit sok sanyarú sorsú művész esete példáz, ám később, hosszú távon sokszor kiviláglik azok jótékony hatása.² A harmadik kritérium (3) az autentikus mivolt, amit sokszor összetévesztenek az eredetiséggel és újdonsággal. Az autentikus mivolt valójában azt jelenti, hogy a kreatív személy válasza összhangban van saját szelfjével, belső értékeivel, hitével, alkotása személyes élményekből táplálkozik. (Ezért érezhetjük hitelesebbnek a szenvedő, nélkülöző művész munkáit a gazdag, befutott alkotókénál.) A kreatív válasz emellett korántsem véletlenszerűen létrejövő esemény. Wallas (1926) ismert módon a folyamat négy fázisát különítette el (*előkészület, lappangás, belátás, igazolás*), míg Hayes (idézi Averill és Thomas-Knowles, 1991) úgy véli, hogy legalább 10 év megfeszített munkára van szükség ahhoz, hogy az illető kreatív módon tudjon hozzájárulni egy adott terület fejlődéséhez. Averillék a wallasi fázisok közül az elsőre és az utolsóira koncentráltak az érzelmi kreativitást mérő eszközük (*Emotional Creativity Inventory - ECI*) kialakításakor, amely hazai adaptációs folyamatának első fázisát mutatja be jelen tanulmány.³

Hogyan van jelen az érzelm a kreatív folyamatban? Averill (2005) úgy véli, hogy két formában: mint „mediátor”, és mint „eredmény”. Az előző esetben emocionális érzésekről (*emotional feelings*), míg az utóbbinál érzelmi szindrómákról (*emotional syndroms*) beszél. Az emocionális érzések azok, amelyek katalizáló hatásuk nyomán a valóban újszerű metaforák létrejöttét lehetővé teszik, például a költészetben. Azok a kognitív folyamatok, amelyek például a különféle, egymástól eredetileg távol álló koncepciók, fogalmak összekapcsolása nyomán⁴ lehetővé teszik az „élő metaforák” (Ricoeur, 2006) nyelvi megformálását, azáltal jönnek mozgásba, hogy két eltérő tónusú érzelmi állapot – konfliktust generálva – egy időben fejt ki hatását egy adott személynél.⁵ Ez arra kényszeríti az embert, hogy a konfliktust feloldva és a szelf koherenciáját megőrizve „közös nevezőre” hozza szubjektív érzelmi állapotait, és szimbolikus formában (nyelvileg, képileg vagy hangokkal) rögzítse és fejezze ki azt önmaga és mások számára.⁶

² Lásd ezzel kapcsolatban például Ricoeur álláspontját: „Honnan ismertük meg a féltékenység rejtett ösvényeit, a gyűlölet fortélyait és a vágy különböző fajtáit, ha nem a költői művek által teremtett személyektől? ... Pszichénk kincseinek jelentős hányadát a narrátorok és a szereplők kitalálói által elvégzett lélekelemző munkának köszönhetjük.” (Ricoeur, 2001, 21.)

³ Averill koncepciója a kreativitás egyik közkeletű metateóriája, a „Hat P-modell” (Kozbelt, Beghetto és Runco, 2010) alapján a személy (*person*), a folyamat (*process*) és a potenciál (*potential vs. realization*) témáit érinti a lehetséges hat kutatási területből. A másik három a környezeti ösztönző hatás (*press*) a kreatív termék (*product*), és a másokra gyakorolt meggyőző hatás (*persuasion*).

⁴ Vö. Koestler (1998) „biszociáció”-fogalmával.

⁵ Vö. Melanie Klein kreativitáseméletével (1998 [1930]), amely szerint az ellentétes affektív tartalmú szelf- és tárgyrepresentációk integrálódása okozta depresszív szorongások aktivizálják a kreativitásért felelős helyreállító folyamatokat és a szimbólumképzést.

⁶ Lásd pl. Catullus versét: „Gyűlölök és szeretek. Miért? Nem tudom én se, de érzem: így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.” (Szabó Lőrinc fordítása) (Lator, szerk., 1966, 45. o.).

Az érzelmek azonban nemcsak közvetítőként lehetnek jelen a kreatív folyamatban, hanem maguk is az alkotó folyamat tárgyává válhatnak. Ezeket nevezi Averill érzelmi szindrómáknak, amelyek érzések, gondolatok és cselekvési formák nyomán szerveződő válaszminták. Az emocionális szindrómák Averill szerint inkább szociálisan, mint biológiailag meghatározottak, mégpedig az érzelem implicit (népi) elméletei által. Ezek az elméletek egyrészt (a) leíró, egzisztenciális hiedelmekből állnak (pl. mítoszok a szerelem keletkezéséről és elmúlásáról), másrészt (b) előíró szociális szabályokból (pl. az érzelemszabályzásról – a fiúk nem sírnak). Az érzelmi szindrómák e szabályainak változékonysága teszi lehetővé az érzelmkifejezés nagy egyéni és kulturális különbségeit és végső soron az érzelmi kreativitást.

Az érzelmi kreativitás fogalmának konceptualizálásában jelentős szerepet játszott annak elhatárolása az érzelmi intelligenciától (Averill, 2004). Az érzelmi intelligencia (Salovey és Mayer, 1990) elsősorban kognitív jelenség, hiszen az érzelmi állapotok pontos észleléséről, felismeréséről, megértéséről szól, illetve van egy pragmatikus dimenziója: hogyan tudjuk az érzelmekkel kapcsolatos ismereteinket felhasználni önmagunk és társas interakcióink szabályozásában.⁷ Az érzelmi kreativitás elméletében az érzelem fogalma egészen más feltevéseken alapul, mint az érzelmi intelligenciával kapcsolatos elgondolásokban. Ez utóbbi esetében ugyanis az érzelmi állapotokról való tudás a lényeges, nem az érzelem élménye önmagában, az emóciók szerepe pedig az, hogy információval lássák el a kognitív rendszert a megfelelő döntések és a viselkedés szabályozása érdekében.

A különbségeket Averill szerint két szinten lehet megragadni: leíró és teoretikus szinten. Az érzelmi intelligencia és az érzelmi kreativitás egyaránt feltételez érzékenységet, tudást, valamint megfelelő válaszkészséget az emocionalitás területén, de az érzelmi kreativitásban nagy szerepet játszik a válaszok újszerűsége. Az érzelmileg kreatív emberek minden esetben megfelelő érzelmi intelligenciával bírnak, de ez fordítva nem feltétlenül igaz. (Leíró szint.) A két terület kapcsolatát ugyanúgy nehéz teoretikusan meghatározni, mint a kognitív intelligencia és a kognitív kreativitás viszonyát (mint arra már fentebb utaltunk). Az analógia szinten magától értetődő: az érzelmi intelligencia feltehetően úgy viszonyul az érzelmi kreativitáshoz, mint a kognitív intelligencia a kognitív kreativitáshoz, vagyis szükséges, de nem elégséges előfeltételként.

Az érzelmi kreativitás koncepciója és az arra épülő kutatások jelentősen hozzájárulnak ahhoz is, hogy tisztábban lássunk a „kreativitás és egészség vs. betegség” kérdésében, ami hosszú évtizedek óta alapkérdés a terület kutatásában (Kőváry, 2012). A neurózis és az (érzelmi) kreativitás kapcsolatát Averill igyekezett empirikusan megvizsgálni: az ECI-vel végzett kutatásai (Averill, 1999) azt mutatják, hogy a BFQ-n mérhető *Neuroticitás* együtt jár az ECI-n az *Újdonság* alskála magas értékével, azonban a *Hatékonyssággal* negatívan korrelál. Ez összhangban

⁷ A mai dinamikus pszichológia az „implicit kapcsolati tudás” fogalmával jelöli azt, hogy ezek az ismeretek nemcsak deklaratív, hanem procedurális szinten is meghatározók, és sokban lefedik a „tudattalan” fogalmát (Császár, 2005).

van a korábbi, klinikai orientációjú kutatási eredményekkel. Ezek ugyanis azt hangsúlyozzák, hogy a kritikus élethelyzetek, válságok korábban ismeretlen intenzitású, árnyalatú érzelmi élményekkel (szorongás, kétségbeesés, düh) járnak együtt. Az átmeneti regresszió, az egyensúlyvesztés magában hordozza a megbetegedés (neurotikus, patológiás válasz) és a magasabb szintre fejlődés (kreatív válasz) lehetőségét is. Az érzelmi élmény kreatív (művészi) átdolgozáshoz, a konfliktus elaborációjához azonban magán az élményen túl az én megfelelő fejlettsége és ereje, a „kreatív alrendszer” hatékonysága is elengedhetetlenül szükséges (Vikár, 2006).

AZ ÉRZELMI KREATIVITÁS MÉRÉSE

Averillék kezdeti kutatásának (Averill és Thomas-Knowles, 1991) célja az volt, hogy az érzelmi kreativitás fogalmát operacionalizálják, elhatárolják a kognitív kreativitástól, és létrehozzanak egy mérőeszközt a további kutatások számára. Averill és munkatársa, Carol Thomas-Knowles 100 személyen (48 férfi, 52 nő) elvégzett kutatásai különféle pszichometriai eszközökkel négy tényezőt vizsgáltak: (1) az érzelmi kreativitást, (2) a kognitív kreativitást, (3) az érzelmi kapacitást és (4) a kognitív kapacitást (2. ábra).

A további korrelációs vizsgálatok nyomán kapott eredmények jelentős nemi eltérést mutattak (a nők emocionális kreativitása jobb), illetve megállapítást nyert, hogy a kognitív és az emocionális kreativitás egymástól nem független, de alapve-

A vizsgált tényező	Vizsgálati eszközök
1. Érzelmi kreativitás	<i>Érzelmi Kreativitás Leltár</i> <i>Érzelmi Triádok Teszt</i> <i>Érzelmi Konzekvenciák Teszt</i>
2. Kognitív kreativitás	<i>Kognitív Kreativitás Leltár</i> <i>Kognitív Konzekvenciák Teszt</i>
3. Érzelmi kapacitás	<i>Érzelmi Intenzitás Mértéke</i> <i>Affektív Kommunikáció Teszt</i>
4. Kognitív kapacitás	<i>Tanulmányi Attitűd Teszt</i> <i>GPA</i>

2. ábra. Az Averillék által vizsgált tényezők és a felhasznált eszközök (Averill és Thomas-Knowles, 1991 alapján)

tően különböző jelenségek. A kutatások eredményeképp sikerült elkülöníteniük az érzelmileg kreatív személy pszichológiai jellemzőit is (3. ábra).

Az érzelmileg kreatív személyek...	
✓	jobban képesek integrálni és kifejezni érzéseiket szimbolikus formában
✓	személyek több komplex értékítéletet hoznak, a meghatározók szélesebb körét veszik figyelembe, és kevesebb elhamarkodott következtetést vonnak le
✓	mélyebben bevonódva keresik saját emocionális élményeik jelentését
✓	átgondolt módon veszik figyelembe mások érzéseit és cselekedeteit
✓	kevésbé vannak kötve előre megállapított szociális és személyes mintákhoz, jobban tolerálják másokban és önmagukban a konfliktuózus vonásokat
✓	élnek át legkevésbé prototipikus sajátosságokat még a standard érzelmek terén is
✓	kihívást látnak abban, amit mások fenyegetettséggént élnek meg

3. ábra. Az érzelmileg kreatív személy jellemzői

Averill (1999, 2004) a mérőeszköz létrehozásakor a korábban ismertetett elméleti megközelítése alapján alakította ki a kérdőív teteleit. A kérdőív 30 állítása vizsgálatai alapján három faktorba különül el. A Készség („Preparedness”) alskála kifejezi a személy azon képességét, hogy megértse érzelmi válaszait, valamint vágyát és felkészültségét, hogy megvizsgálja azokat. Az „Újdonság” („Novelty”) alskála méri a személy képességét szélsőséges, egyedi, szokatlan vagy újszerű érzések megélésére. Nem sikerült azonban elkülönítenie az elméleti koncepcióban egymástól független „Hatékonyság” („Effectiveness”) és „Autenticitás” („Authenticity”) faktorokat, így egy harmadik alskála fejezi ki a hatékony érzelmi válaszokra való képességet, valamint ezeknek a hitelességét. A skálák belső megbízhatóságát, valamint konstruktum és diszkriminatív validitását számos kutatásban igazolták (pl: Averill és Thomas-Knowles, 1991; Gutbezahl és Averill, 1996; Averill, 1999; Ivcevic, Brackett és Mayer, 2007; Humphreys, Jiao és Sadler, 2008).

AZ ECI-VEL FOLYTATOTT TOVÁBBI KUTATÁSOK EREDMÉNYEI

Az ECI faktorstruktúrájának feltárása után Averill további kutatások segítségével igyekezett tisztázni az érzelmi kreativitás egyéni különbségeit, személyiségpszichológiai tényezőkkel való összefüggéseit (Averill, 1999). Ennek a kutatás-sorozatnak rendkívül fontos vonatkozása az a korábban már említett tény, hogy koncepciója hivatkozhat a kreativitás akadémikus és személyiséglélektani megközelítései közt, amelyek sokáig egymástól relatíve független úton jártak. Az alábbiakban röviden utalunk ezen kutatások eredményeire.

Az ECI *összpontszáma* pozitívan korrelál Big Five a *Tapasztalatra való nyitottságával*, kevésbé markánsan az *Egyetértési hajlandósággal*, ám a *Neuroticitással* és az *Extraverzióval* nem. Az ECI *Újdonság* alskálája azonban – ahogyan azt fentebb már

említettük – pozitívan korrelál a *Neuroticitással*, a *Hatékonyág/Autenticitás* pedig pozitívan az *Extraverzióval* és negatívan a *Neuroticitással*. Az érzelmi kreativitás az én-határok rugalmasságát feltételezi; ennek megfelelően az *Újdonság* alskála és a total score magas értéke együtt jár az *Általános Miszticizmus Skála* kiugró értékeivel. Az érzelmileg kreatív személyek további korrelációs vizsgálatok eredményei alapján bíznak saját képességeikben, a szokások és a tekintély kevésbé korlátozzák őket, és sokféle megküzdési stratégiát alkalmaznak stresszel teli szituációkban, előnyben részesítve az önkontrollt és a tervező-problémamegoldó stratégiákat. Az elkerülő megküzdési stílus a neuroticitáshoz hasonlóan pozitívan korrelált az *Újdonsággal*, és negatívan a *Hatékonyág/Autenticitással*.

Ezen felül jelentős eredmény, hogy az alexitímia (a *TAS-20*-teszttel mérve) negatívan korrelált az *ECI összpontszámmal*, aminek rendkívül fontos gyakorlati vonatkozásai vannak. Az érzelemfelismerés, -kifejezés és -szabályozás deficitjei, amire az alexitímia utal, fontos rizikófaktorként vannak jelen különféle egészségügyi problémák esetén, például a pszichoszomatikus betegségekben (Hoffman és Hochapfel, 2000). Az érzelmi kreativitás így egyfajta protektív faktorként értelmezhető, ezért ennek fejlesztése (pl. művészeti neveléssel vagy művészetterápiával) fontos cél lehet az egészségfejlesztésben.⁸ Averillék (1999) emellett azt is megnézték, hogy az érzelmi kreativitás milyen viszonyban van a személy korábbi élményeivel. Ezt traumatikus eseményekre, sérelmekre és csalódásokra vonatkozó listákkal vizsgálták, és azt kapták, hogy a leggyakrabban a halál, a szülők válása, a verbális abúzus, a nem szexuális fizikai abúzus és a súlyos baleset szerepeltek az érzelmileg kreatív személyek élményei közt, így ezek előrejelzői lehetnek a későbbi fokozott érzelmi kreativitásnak. Ez megerősíti a kreativitás területén végzett klinikai orientációjú/idiografikus kutatások eredményeit, miszerint a korai személyiségfejlődés deficitjei és a szabálytalanabb fejlődés a legtöbb esetben kimutatható a kreatív személy élettörténetében (Kóváry, 2012).

CÉLKITŰZÉSEINK

1. Az Érzelmi Kreativitás Leltár (ECI) hazai adaptációs folyamata első szakaszának bemutatása.
2. Az ECI kérdőív magyar változata faktorstruktúrájának bemutatása feltáró és konfirmatív faktoranalízissel.
3. A kérdőív magyar változata belső konzisztenciájának vizsgálata.
4. A faktorok konvergens és diszkriminatív érvényességének vizsgálata magyar nyelvű kérdőívvel.
5. Időbeli megbízhatóság igazolása.

⁸ Az érzelmi kreativitás ezen vonatkozásai összhangban vannak Pennebaker (2001, 2002) írással kapcsolatos kutatásaival.

MÓDSZEREK

Résztevők

Kutatásunkban a magyar nyelvű változat faktorstruktúrájának feltárásában 905 fő (561 nő, 344 férfi; életkorátlag = 32,01 év, szórás = 11,57 év) vett részt. A diszkriminatív érvényesség vizsgálatában 250 főt (150 nő, 100 férfi; életkorátlag = 24,6 év, szórás = 7,87 év), a skálák konvergens validitásának vizsgálatába 144 főt (89 nő, 55 férfi; életkorátlag = 22,79 év, szórás = 5,87 év) vontunk be. A teszt-reteszt megbízhatóság vizsgálatában 41 fő (20 nő, 21 férfi; életkorátlag = 27 év, szórás = 7,68 év) vett részt. A résztvevőket minden vizsgálatban kényelmi mintavételezéssel értük el, a kitöltés online történt.

A vizsgálatban alkalmazott mérőeszközök

Az ECI magyar nyelvű változata

A magyar változat elkészítésében Beaton és munkatársai (2000) kérdőív adaptációs módszertani leírását alkalmaztuk. Így az ECI-t 3 személy fordította angolról magyarra, majd a három változatot két szakértő egységesítette magyarra. Az egységesített magyar változatot két személy fordította vissza angolra, hogy elkerüljük a két változat közötti ellentmondásokat. Az érvényesség- és megbízhatóságvizsgálatokban a továbbiakban a kérdőív egységesített magyar változatát alkalmaztuk (lásd Melléklet).

Intim Kapcsolati Kötődés Kérdőív (RSQ)

Bartholomew és Horowitz (1991) az Intim Kapcsolati Kötődés Kérdőív kialakítása során alapvetően Bowlby belső munkamodell teóriáját vette alapul. Ez alapján a gyermekkorban szerzett kellemes, illetve kellemetlen tapasztalatok két dimenzió (model of self és model of other) útján alkotnak egy munkamodellt. A teszt 30 tételt tartalmaz, melyből 9 kérdés releváns az elemzés kapcsán (5 item utal a biztonságos, 4 a bizalmatlan stílusú kötődésre). Biztonságosan (secure) kötődik az a személy, akinek mind az önmagáról, mind a másokról kialakított képe pozitív, aki mind saját magáról, mind a környezetéről negatív képet fest, az bizalmatlan (fearful) módon kötődik (Bartholomew és Horowitz, 1991; Csóka, Szabó, Sáfrány, Rochlitz és Bódizs, 2007).

Amennyiben az általunk készített magyar verzió tartalmilag érvényes, a bizalmatlanul kötődő személyeknek az érzelmi kreativitás minden skálájában alacsonyabb pontszámot kell elérniük. A biztonságos kötődési stílussal jellemezhető vizsgálati személyeknek a hatékonyság skálán magasabb értékekkel kell rendelkezniük.

Interperszonális Reaktivitás Index (IRI)

Az Interperszonális Reaktivitási Index egy 28 tételből álló skála, mely 4 alskálát tartalmaz (Fantázia, Perspektíva felvétel, Empátiás törődés, Személyes distressz). A vizsgálati személyek egy 5 fokú Likert-skálán jelzik, hogy az adott állítás mennyire jellemzi őket (0 = egyáltalán nem jellemző rám, 4 = nagyon jellemző rám). Kutatásunk szempontjából számunkra az első két skála releváns az ECI konvergencia validitásának vizsgálatában. A Fantázia alskála annak a fokát mutatja, hogy a személy mennyire képes saját magát egy képzeletbeli helyzetbe gondolni. A Perspektíva felvétel alskála pedig arra keresi a választ, hogy az adott személy a hétköznapok során, spontán módon mennyire szokta mások pszichológiai nézőpontjait felmérni, átgondolni és átérezni (Davis, 1983; Kulcsár, 2002). Hipotézisünk, hogyha az Érzelmi Kreativitás Leltár skálái tartalmilag érvényesek, akkor a Fantázia skálának pozitívan kell korrelálnia az Érzelmi készség és az Újdonság skálával, valamint a Perspektíva felvétel skálának összefüggést kell mutatnia az Érzelmi készség skálával.

Tóth-féle Kreativitás Becslő Skála (TKBS)

A skála azokat a személyiségjegyeket tartalmazza, melyek a Wallas (1926) által korábban leírt folyamat alapján legalkalmasabbak a kreatív alkotói folyamat végeredményét leginkább prediktálni. A kérdőív által mért személyiségjegyek: Nonkomfortitás, Komplexitás preferencia, Kockázatvállalás, Gondolkodásbeli önállóság, Türelmetlenség, Önérvényesítés, Dominancia, Kíváncsiság, Energikuság, Eredetiség, Kitartás, Játékosság. A skála 72 itemet tartalmaz. A válaszadás 5 fokú Likert-skálán történik (0 = egyáltalán nem jellemző, 4 = teljes mértékben jellemző). A skálák megbízhatósága megfelelő (Cronbach-alpha 0,73–0,87) (Tóth, 2011).

Creative Achievement Questionnaire (CAQ)

A Kreatív Teljesítmény Kérdőív a kreatív produktívás kézzel fogható eredményeit méri az alábbi területeken: Képzőművészet, Zene, Tánc, Egyéni/Csapat sport, Építészet, Kreatív írás, Humor, Feltalálás, Tudományos felfedezés, Színház és filmművészet, Konyhaművészet. A vizsgálati személyek egy nyolcfokozatú skálán jelölik, hogy az adott területen milyen teljesítménnyel rendelkeznek (pl: Konyhaművészet 0 = Nincs gyakorlatom vagy felismert tehetségem ezen a területen; 7 = Receptjeimet nemzetközi folyóiratokban publikálom) (Carson és mtsai, 2005).

Hipotézisünk szerint mivel az érzelmi kreativitás Averill (1999) vizsgálatában nem mutatott összefüggést az alkotás eredményességével, ezért ez a két kérdőív alkalmas a diszkriminatív érvényesség alátámasztására. Feltételezzük, hogy ezen kérdőívek nem mutatnak összefüggést az ECI skáláival.

Teszt-reteszt megbízhatóság

Az ismételt mérés megbízhatóság vizsgálata során 80 vizsgálati személyt vontunk be az adatgyűjtésbe. A végleges magyar kérdőívet két hónap eltéréssel vettük fel, a vizsgálati személyeket online toboroztuk és egy általuk választott jellege alapján azonosítottuk. Az első kitöltés után azonban a vizsgálati személyek névtelenségének megőrzése miatt a második felmérésnél 41 személyt sikerült csak újból elérnünk.

Statisztikai elemzés

Az adatokat SPSS for Windows 20 és AMOS 18 programcsomagok segítségével elemeztük. A feltáró faktorelemzés (EFA) Principal Axis Factoring módszerrel, promax rotációval történt. Az adatok faktoranalízisben való alkalmazhatóságát Bartlett-féle szfericitás teszttel, valamint Kayser-Meyes Olkin mutatóval vizsgáltuk. A faktorokon belül az állítások nem szerepelhetnek 0,32 faktortöltés alatt, a keresztöltések ezt nem haladhatják meg (Tabachnik és Fidell, 2001).

A megerősítő faktoranalízis során Brown (2006) javaslatai alapján, az alábbi indexeket vettük figyelembe: a Chi-négyszet/szabadságfok hányadost (CMIN/df < 2), az RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation, < 0,06), CFI-t (Comparative Fit Index, > 0,95) és a TLI-t (Tucker-Lewis Index, > 0,95).

A skálák belső konzisztenciáját Cronbach-alfa mutatóval fejeztük ki, mely 0,7-es érték felett volt elfogadható. A nemi különbségeket független mintás *t*-próbával vizsgáltuk ($p < 0,05$), a szóráshomogenitás sérülése esetén a Welch-próba értékeit vettük figyelembe. A konvergencia és diszkriminatív validitás vizsgálatához a skálák együttjárását Pearson korrelációs együtthatóval fejeztük ki ($p < 0,05$). A diszkriminatív érvényesség vizsgálatához faktoranalízist, valamint egyszempontos varianciaanalízist alkalmaztunk.

A teszt-reteszt vizsgálat eredményeit Spearman-féle korrelációs együtthatóval fejeztük ki.

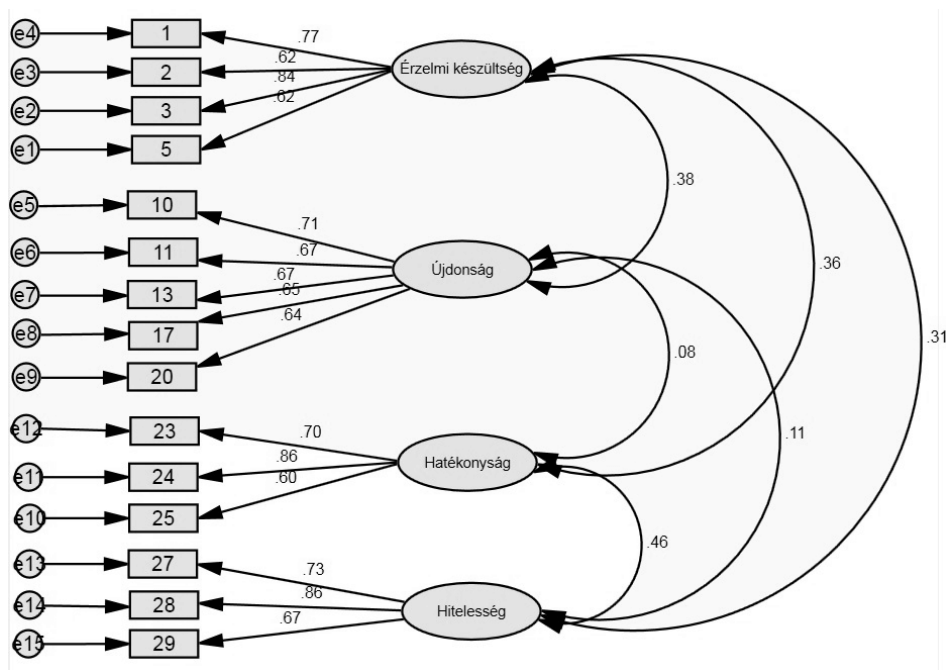
EREDMÉNYEK

Az ECI faktorstruktúrája

A feltáró és megerősítő faktorelemzéshez a 905 fős mintát véletlenszerűen kettéosztottuk egy 452 és egy 453 fős csoportot létrehozva. A vizsgálat első lépéseként teszteltük az ECI eredeti háromskálás faktorstruktúráját, mely nagyon gyenge modellilleszkedést mutatott ($N = 453$, CMIN/df = 6,084, RMSEA = 0,075, CFI = 0,768, TLI = 0,749), ezért feltáró faktorelemzés segítségével meghatároztuk azt a faktorstruktúrát, ami leginkább megfelel a vizsgálatunk adatainak. Az EFA során (principal axis factoring, promax rotáció) a scree plot alapján négy faktort talál-

tunk, mely a teljes variancia 37,27%-át magyarázza. Figyelembe véve, hogy az itemek keresztöltése ne haladja meg a 0,32-es értéket, a 16. állítást elhagytuk a kérdőívből a további elemzésnél, mivel 2 faktorban is meghaladta ezt az értéket, így 29 tétel maradt a kérdőívben.

Ezt követően a megerősítő faktorelemzés során a kevésbé adekvát tételek elhagyásával törekedtünk a legjobb modell kialakítására, mely megfelelő paraméterekkel rendelkezik. A végső modell 15 itemet tartalmaz (4. ábra), melynek modellilleszkedési mutatói megfelelőek ($n = 453$, $CMIN/df = 1,839$, $RMSEA = 0,043$, $CFI = 0,970$, $TLI = 0,962$). A modell illeszkedési mutatói az eredeti 3 faktoros struktúrában nem megfelelőek ($n = 453$, $CMIN/df = 4,398$, $RMSEA = 0,087$, $CFI = 0,872$, $TLI = 0,846$).

4. ábra.

A végső kérdőív leíró statisztikai jellemzőit az 1. táblázatban mutatjuk be.

Belső konzisztencia

A végső 15 itemes kérdőív faktoranalízise során a mutatók megfelelőek voltak ($KMO = 0,819$, $Bartlett \chi^2 = 4449,28$, $p < 0,01$), a skálák a teljes variancia 63,32%-át magyarázzák, a struktúráját a 2. táblázat tartalmazza. A végső kérdőív az

eredeti kérdőív *elméleti* koncepciójának megfelelően négy skálát tartalmaz: 'Érzelmi készség' (négy állítás, Cronbach $\alpha = 0,79$), 'Újdonság' (öt állítás, Cronbach $\alpha = 0,80$), 'Hatékonyosság' (három állítás, Cronbach $\alpha = 0,74$), 'Hitelesség' (három állítás, Cronbach $\alpha = 0,78$).

1. táblázat. Az Érzelmi Kreativitás Leltár skálái

	N	Min	Max	Átlag	Szórás	Kolmogorov-Smirnov	p
Érzelmi készség	905	4	20	15,66	3,35	0,136	0,00
Újdonság	905	5	25	15,73	4,55	0,069	0,00
Hatékonyság	905	3	15	10,32	2,70	0,103	0,00
Hitelesség	905	3	15	10,86	2,62	0,120	0,00

2. táblázat. Az Érzelmi Kreativitás Leltár faktorstruktúrája

	Faktor			
	1	2	3	4
1. Amikor erős érzelmi reakcióim vannak, keresem ennek okait.	0,809			
2. Véleményem szerint szükséges lenne, hogy az emberek érzelmi fejlődésükért épp olyan keményen dolgozzanak, mint azt értelmi fejlődésük érdekében teszik.	0,567			
3. Gondolkodom érzelmi reakcióimon és próbálom megérteni azokat.	0,860			
5. Felidézem magamban korábbi érzelmi élményeimet, hogy ezek segítsenek megoldani a jelenlegi érzelmi problémáimat.	0,573			
10. Időnként olyan érzések és hangulatok kerítenek hatalmukba, melyeket nem lehet hétköznapi szavakkal kifejezni.		0,736		
11. Éltem már át érzelmek olyan bonyolult kombinációját, melyhez hasonlót mások valószínűleg még nem tapasztaltak.		0,701		
13. Vannak olyan érzelmi élményeim, melyeket mások szokatlanak vagy rendkívülinek vélnének.		0,668		
17. Költőnek vagy regényírónak kellene lennem ahhoz, hogy le tudjam írni azokat az érzelmeket, amelyeket néha megélek, mert olyan különlegesek.		0,614		
20. Jobban kedvelem az olyan filmeket, könyveket és táncokat, melyek összetett vagy valószínűtlen érzelmi helyzeteket dolgoznak fel.		0,620		
23. Jól ki tudom fejezni az érzelmeimet.			0,649	
24. Az a mód, ahogy megélem és kifejezem az érzéseimet, segít a másokhoz fűződő kapcsolataimban.			0,929	
25. Az érzelmeim segítenek abban, hogy elérjem céljaimat az életben.			0,514	
27. Igyekszem érzelmileg őszintén reagálni, még akkor is, ha ez gondokat okoz nekem.				0,721
28. Érzelmeim majdnem mindig hiteles kifejezői valódi gondolataimnak és érzéseimnek.				0,859
29. A kifelé mutatott érzelmi reakcióim pontosan tükrözik a belső érzéseimet.				0,667

A feltáró faktorelemzés során kapott faktorok viszonyát egymáshoz a 3. táblázatban mutatjuk be.

3. táblázat. Érzelmi Kreativitás Leltár skáláinak összefüggései

	Faktor			
	1	2	3	4
Érzelmi készség	1	0,385	0,117	0,082
Újdonság		1	0,326	0,355
Hatékonyosság			1	0,449
Hitelesség				1

Nemi különbségek

A végső magyar kérdőív az eredeti kérdőív nemzetközi vizsgálatának megfelelően (Averill, 1999) minden skálában szignifikáns különbséget mutat a nők javára (4. táblázat). Cohen-féle hatásmérték alapján az Érzelmi készség skálában a hatásmérték jelentős, az Újdonság és Hitelesség skálákban közepes, a Hatékonyosságban csekély (Vargha, 2008).

4. táblázat. Nemi különbségek az ECI magyar verziójában

	N	Átlag	Szórás	Levene		t	p	Cohen d	
				F	p				
Érzelmi készség	F	344	14,18	3,80	65,21	0,00	-11,07	0,00	0,72
	N	561	16,57	2,66					
Újdonság	F	344	14,77	4,58	0,36	0,54	-4,97	0,00	0,34
	N	561	16,31	4,43					
Hatékonyosság	F	344	9,92	2,70	0,01	0,89	-3,53	0,00	0,24
	N	561	10,57	2,67					
Hitelesség	F	344	10,18	2,65	0,30	0,58	-6,18	0,00	0,42
	N	561	11,28	2,51					

Konvergens validitás

Hipotézisünk szerint az érzelmi kreativitásra való képességnek összefüggést kell mutatnia a személy empátiás készségének egyes dimenzióival, valamint a vizsgálati személy jellegzetes kötődési stílusával. A kapott korrelációs együtthatók megerősítik az ECI skála konvergens érvényességét (5. táblázat).

5. táblázat. Az Érzelmi kreativitás leltár skáláinak összefüggései az Interperszonális Reaktivitás Index és az Intim Kapcsolati Kötődés Kérdőív skáláival

		IRI Perspektíva felvétel	IRI Fantázia	RSQ Biztonságos	RSQ Bizalmatlan
Érzelmi	r	0,299**	0,291**	0,094	-0,172*
készültség	p	0,000	0,000	0,265	0,039
Újdonság	r	0,141	0,357**	0,169*	0,067
	p	0,092	0,000	0,043	0,428
Hatékonyaság	r	0,212*	0,050	0,361**	-0,386**
	p	0,011	0,555	0,000	0,000
Hitelesség	r	0,185*	0,060	0,067	-0,328**
	p	0,026	0,476	0,422	0,000

* p < 0,05, ** p < 0,01

Diszkriminatív validitás

A kreatív alkotással összefüggő személyiségjegyek és az érzelmi kreativitás összefüggéseinek vizsgálatára korrelációs vizsgálatot végeztünk, mely során statisztikailag elhanyagolható mértékű és mennyiségű szignifikáns kapcsolatot találtunk a skálák között, így faktorelemzést (varimax rotációval) végeztünk, hogy megerősítsük az ECI skálák függetlenségét. A kapott struktúra jól mutatja, hogy az ECI által mért skálák elkülönülnek a TKBS által mért személyiségvonásoktól (KMO = 0,74; Bartlett szfericitás Chi-négyzet = 1035,7, p < 0,001) (6. táblázat).

6. táblázat. Az ECI magyar verziójának és a TKBS személyiségjegyeinek faktorstruktúrája

Faktor	1	2	3	4
Nonkomfortitás				0,478
Komplexitás preferencia	0,841			
Kockázatvállalás				0,578
Gondolkodásbeli önállóság	0,553			
Türelmetlenség		0,486		
Önérvényesítés		0,697		
Dominancia		0,726		
Kíváncsiság	0,614			
Energikusság	0,718			
Eredetiség	0,573			
Kitartás	0,436			-0,520
Játékosság				
Érzelmi készültség			0,583	
Újdonság			0,561	
Hatékonyaság			0,455	
Eredetiség			0,512	

A Kreatív Teljesítmény Kérdőív összesített pontszáma nem mutat összefüggést az ECI egyetlen alszkálájával sem (Érzelmi készütség: $r = 0,034$, $p = 0,596$; Újdonság: $r = 0,024$, $p = 0,702$; Hatékonyság: $r = 0,066$, $p = 0,298$; Hitelesség: $r = -0,009$, $p = 0,889$). További, a diszkriminatív validitást megerősítő eredmény, hogy ezzel szemben a TKBS által mért személyiségjegyek, valamint az összpontszám különbséget mutat az alacsony, illetve magas produktivitással jellemezhető személyeknél (Kreatív teljesítmény összpontszám > 8) a szóráshomogenitás sérülése miatt Welch próbával vizsgálva ($N = 138$ és 112 fő, Komplexitás preferencia: $t = 2,79$, $p = 0,006$; Kockázatvállalás: $t = 3,16$, $p = 0,002$; Dominancia: $t = 2,19$, $p = 0,029$; Összpontszám: $t = 3,02$, $p = 0,003$).

Teszt-reteszt megbízhatóság

Az időbeli megbízhatóság megállapítására a két felvétel során nyert adatokat korrelációs vizsgálatnak vetettük alá. A két mérési időponthoz tartozó adatok szoros összefüggést mutattak mind a négy skála esetében (Érzelmi készütség: $r = 0,850$, $p < 0,001$; Újdonság $r = 0,646$, $p < 0,001$; Hatékonyság $r = 0,696$, $p < 0,001$; 'Hitelesség' $r = 0,613$, $p < 0,001$).

MEGBESZÉLÉS

Kutatásunk legfőbb célkitűzése volt, hogy az Averill (1999) által bevezetett érzelmi kreativitás elméleti koncepciója nyomán létrehozott *Emotional Creativity Inventory* hazai adaptációját elindítsuk. A tanulmányban bemutattuk az általunk adaptált *Érzelmi Kreativitás Leltár* pszichometriai jellemzőit, érvényességét és megbízhatóságát. Az ECI általunk készített magyar nyelvű változatán EFA módszerrel négy faktort tártunk fel. A faktorok és a hozzájuk tartozó itemek megfelelnek Averill (1999) elméleti struktúrájának, azonban az általa folytatott vizsgálatokban nem sikerült a konceptuálisan elkülönülő „Hatékonyság” és „Hitelesség” skálákat empirikusan is igazolnia. Feltételezhető, hogy eredményünk annak köszönhető, hogy jelentősen nagyobb mintával dolgoztunk (905 fő). Az EFA során minden tétel abban a skálában szerepel, melybe Averill a kérdőív készítésekor rendezte, kivéve a 16-ost, melyet a további elemzésekből már kihagytunk.

A megerősítő faktoranalízis során a legjobb modellilleszkedést figyelembe véve az eredeti 30 tételből egy 15 állításos kérdőívet hoztunk létre. Habár az itemek száma jelentősen csökkent, mind a CFA, mind az EFA releváns mutatói megfelelőnek bizonyultak. Az Érzelmi készütség skála 4, az Újdonság skála 5, a „Hatékonyság” és „Hitelesség” skála 3-3 állítást tartalmaz a kérdőív végső változatában. A skálák belső konzisztenciája megfelelőnek bizonyult. Időbeli megbízhatósága a Hitelesség skála ($r = 0,588$; $p < 0,001$) kivételével erősnek mondható.

A skálák érvényességét két további vizsgálattal támasztottuk alá. A tartalmi érvényesség igazolása céljából az Intim Kapcsolati Kötődés Kérdőívvel mért biz-

tonságos és bizonytalan kötődési stílust vetettük össze az érzelmi kreativitás összetevőivel, abból az elméleti megfontolásból, hogy a biztonságosan kötődő személyek jobban bevonódnak kapcsolataikba, kevesebb fenyegetettséget élnek át, így feltehetően hatékonyabb érzelmi válaszokra képesek. A bizalmatlan kötődési stílussal jellemezhető személyek önmagukról és másokról is negatívabb képet alkotnak, kevésbé tolerálják és veszik figyelembe mások érzéseit, így feltételezésünk szerint az érzelmi kreativitás minden aspektusára kevésbé képesek. Eredményeink alapján gyenge összefüggéseket találtunk a skálák között. Kivételt képezett a Bizalmatlan kötődési stílus és az „Újdonság” skála, melyek között nem találtunk szignifikáns kapcsolatot. Elképzelhető, hogy amíg a bizalmatlanul kötődő személyek valóban nehézségekbe ütköznek az érzéseik kifejezésében kapcsolataikban („Hatékonyság”, „Hitelesség”), valamint vágyuk saját érzéseik megértésére kevésbé intenzív („Érzelmi készség”), addig a szubjektíven megélt érzések egyedisége nem különbözik a biztonságosan kötődő személyekétől. Egyúttal viszont az Érzelmi készség és Újdonság skálák tartalmi érvényességét támasztják alá az Interperszonális Reaktivitás Index Perspektíva felvétel és Fantázia skálával mutatott összefüggései. Mivel az érzelmi kreativitás elméleti megközelítésében élesen elkülönül a kreatív problémamegoldástól és a kognitív teljesítménytől, ezért ezeket a tényezőket találtuk a legalkalmasabbnak a diszkriminatív érvényesség igazolásához. Eredményeink alapján az érzelmi kreativitás általunk mért egyetlen aspektusa sem függ össze a kognitív kreativitást prediktáló személyiségjegyekkel és a kreatív teljesítménnyel.

Vizsgálataink mintanagysága statisztikai szempontból megfelelő volt, azonban egyik vizsgálatban sem reprezentatív, a skála normatív értékeinek meghatározásához nem megfelelő. A konstruktumvaliditást szolgáló vizsgálat demográfiai változók szempontjából diverz volt, azonban a konvergens és diszkriminatív validitást igazoló vizsgálatok főként egyetemista populáción történtek. Az időbeli megbízhatóság az alacsony elemszám miatt (41 fő) csak korlátozottan nyújt bizonyosságot. A konvergens érvényesség vizsgálatához további vizsgálatok szükségesek, mivel eredményeinkben az általunk vizsgált skálák csak gyenge összefüggést mutatnak. Nehezítő körülmény, hogy az érzelmi kreativitás fogalma még viszonylag kevésbé terjedt el a szakirodalomban, így jelenleg ez az egyetlen mérőeszköz, amely erre a koncepcióra épül.

KITEKINTÉS

Habár a kutatásunk korlátai további vizsgálatokat tesznek szükségessé, hogy minden szempontból igazoljuk az általunk adaptált *Érzelmi Kreativitás Leltár* érvényességét, reményeink szerint egy megfelelő és további kutatásokban alkalmazható valid és megbízható mérőeszközt hoztunk létre. További kutatási terveink között szerepel az érzelmi kreativitás projektív tesztekkel történő összevetése, valamint az érzelmkifejezésben és önszabályozásban betöltött szerepének vizsgálata, ami az érzelmi kreativitás fogalmának a klinikumban való használhatóságát

alapozná meg. Ezen kutatások intézményi háttérét a 2014 tavaszán az SZTE BTK-n megalakított *Kreativitás és Alkalmazott Művészetpszichológia Kutatócsoport* biztosítja. Kutatócsoportunk a kreativitás kognitív és személyiségtényezőinek komplex kutatását, valamint a művészetpszichológia személyiségfejlesztésben és terápiás praxisban történő alkalmazását tűzte ki célul. Az *Érzelmi Kreativitás Leltár* a jövőben nemcsak az alap kutatásokban válhat nélkülözhetetlen eszközzé, hanem az alkalmazott területeken is, hiszen – miként azt a bevezetőben is említettük – az érzelmi kreativitás az érzelmi önszabályzási készség egyik fontos mutatója. A hatékony terápiás folyamat ennek a készségnek a fejlődését eredményezi, amit többek között az ECI-vel is nyomon tudunk majd követni elkövetkezendő kutatásaink során.

IRODALOM

- Averill, J. (1999): Individual differences in emotional creativity: structure and correlates. *Journal of Personality*, 67(2), 332–371.
- Averill, J. (2004): A tale of two snarks: emotional intelligence and emotional creativity compared. *Psychological Inquiry*, 15, 228–233.
- Averill, J. (2005): Emotions as Mediators and Products of Creative Activity. In: J. Kaufman, J. Baer (eds), *Creativity Across Domains: Faces of the Muse*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 225–243.
- Averill, J. R., Thomas-Knowles, C. (1991): Emotional creativity. In: K. T. Strongman (ed.), *International Review of Studies on Emotion*, Vol. 1, London, 269–299.
- Averill, J. R., Chon, K. K., Hahn, D. W. (2001): Emotions and creativity: East and West. *Asian Journal of Social Psychology*, 4, 165–183.
- Averill, J. R., Nunley, E. P. (2010): Neurosis: The dark side of emotional creativity. In: D. H. Cropley, A. J. Cropley, J. C. Kaufman, M. A. Runco (eds), *The Dark Side of Creativity*. Cambridge, Cambridge University Press, 255–276.
- Anderson, H. (ed.) (1959): *Creativity and its Cultivation*. New York, NY, Harper & Row.
- Barron, F. (1973 [1953]): A komplexitás – illetve egyszerűség mint személyiségdimenzió. In: Halász László (szerk.), *Művészetpszichológia*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 84–108.
- Bartholomew, K., Horowitz, L. M. (1991): Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Baumeister, R. (2003): Hogyan lett probléma az „én”? In: V. Kömlősi, A. és Nagy, J. (szerk.), *Én-elméletek*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 147–176.
- Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., Ferraz, M. B. (2000): Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*, 25, 31, 86–91.
- Brown, T. A. (2006): *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York, Guilford Press.
- Carson, S. H., Peterson, J. B., Higgins, D. M. (2005): Reliability, validity, and factor structure of the creative achievement questionnaire. *Creativity Research Journal*, 17(1), 37–50.
- Cropley, A. J. (2010): The dark side of creativity: What is it? In: D. H. Cropley, A. J. Cropley, J. C. Kaufman, M. A. Runco (eds), *The Dark Side of Creativity*. Cambridge, Cambridge University Press, 1–14.
- Császár A. (2005): Implicit kapcsolati tudás. In: Juhász, A. (szerk.), *A gyöngéd analitikus és a kemény tudományok*. Budapest, Animula Kiadó (e-könyv).
- Csikszentmihályi M. (2008): *Kreativitás*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Csóka Sz., Szabó G., Sáfrány E., Rochlitz R., Bódizs R. (2007): Kísérlet a felnőttkori kötődés mérésére – a kapcsolati kérdőív (Relationship Scale Questionnaire) magyar változata. *Pszichológia*, 27(4), 333–355.

- Davis, M. H. (1983): Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113–126.
- Doorman, M. (2006): *A romantikus rend.* Budapest, Typotex.
- Guilford, J. P. (1973 [1957]): Az alkotóképességek a művészetekben. In: Halász L. (szerk.), *Művészetpszichológia.* Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 69–84.
- Gutbezahl, J., Averill, J. R. (1996): Individual differences in emotional creativity as manifested in words and pictures. *Creativity Research Journal*, 9, 237–337.
- Hargitai, R. (2007): Narratíva és személyiség. In: Gyöngyösiné Kiss E., Oláh A. (szerk.), *Vázlatok a személyiségről.* Budapest, Új Mandátum Kiadó, 294–307.
- Hilgard, E. (1959): Creativity and problem solving. In: H. Anderson (ed.), *Creativity and its Cultivation.* New York, Harper & Row, 162–181.
- Hoffmann, G., Hochapfel, S. O. (2000): *Neuróziselmélet, pszichoterápia és pszichoszomatikus medicina.* Budapest, Medicina.
- Humphreys, J., Jiao, N., Sadler, T. (2008): Emotional disposition and leadership preferences of American and Chinese MBA students. *International Journal of Leadership Studies*, 3, 162–180.
- Ivcevic, Z., Brackett, M. A., Mayer, J. D. (2007): Emotional intelligence and emotional creativity. *Journal of Personality*, 75, 199–236.
- Kaufman, J. C., Beghetto, R. A. (2009): Beyond big and little: the four c model of creativity. *Review of General Psychology*, 13(1), 1–12.
- Klein, M. (1998 [1930]): A szimbólumképzés szerepe az énefejlődésben. In: Bókay A. és Erős F. (szerk.), *Pszichoanalízis és irodalomtudomány.* Budapest, Filum Kiadó, 190–199.
- Koestler, A. (1998): *A teremtés.* Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Kozbelt, A., Beghetto, R. A., Runco, M. A. (2010): Theories of creativity. In: J. C. Kaufman, R. J. Sternberg (eds), *The Cambridge Handbook of Creativity.* New York, Cambridge University Press, 20–47.
- Kőváry, Z. (2011): Psychobiography as a method. The revival of studying lives: New perspectives in personality and creativity research. *Europe's Journal of Psychology*, 7(4), 739–777.
- Kőváry Zoltán (2012): *Kreativitás és személyiség. A mélylélektani alkotáselméletektől a pszichobiográfiai kutatásig.* Budapest, Oriold és Társai Kiadó.
- Kőváry Zoltán (2013a): A betegség mint határhelyzet és mint a kreativitás forrása. In: Csabai M. és Pintér J. (szerk.), *Pszichológia a gyógyításban. Fenomenológiai, művészetpszichológiai és testkép-közpon-tú megközelítések.* Budapest, Oriold és Társai Kiadó, 227–260.
- Kőváry Zoltán (2013b): Pszichobiográfia és patográfia Magyarországon 1912–1990. In: *Imágó.* Budapest, 2013/3–4.
- Kulcsár Zsuzsanna (2002): *Egészségpszichológia.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Langley, S. (2011): The Impact of Emotion on Creative Thinking: Can induced mood change people's level of creativity? <http://www.emotionalintelligenceworldwide.com/resources.html>, 2014-06-22.
- Lator L. (szerk.) (1966): *A világirodalom legszebb versei. Az ókortól a XIX. századig.* Budapest, Európa Könyvkiadó.
- McAdams, D. P., Pals, J. (2007): The role of theory in personality research. In: R. Robins, Ch. Farley, R. Krueger (eds), *The Handbook of Research Methods in Personality Psychology.* New York, The Guilford Press, 3–21.
- Monsen, J. T. (1999): A szelfpszichológia és a modern affektuselmélet. In: S. Karterud, J. T. Monsen (szerk.): *Szelfpszichológia – a Kohut utáni fejlődés.* Budapest, Animula, 75–109.
- Pennebaker, J. (2001): A stressz szavakba öntése: egészségi, nyelvészeti és terápiás implikációk. In: László J., Thomka B. (szerk.), *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Budapest, Kijárat Kiadó, 189–203.
- Pennebaker, J. (2002): Emotions, disclosure and health. An overview. In: J. Pennebaker (ed.), *Emotions, Disclosure and Health.* Washington, D.C., American Psychological Association, 3–10.
- Pléh Csaba (2010): Kreativitás, tehetség és gyakorlás: hangsúlyváltások a kutatásban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65(2), 199–220.
- Ricoeur, P. (2001): A narratív azonosság. In: László J., Thomka B. (szerk.), *Narratívák 5. Narratív Pszichológia.* Budapest, Kijárat Kiadó, 15–27.
- Ricoeur, P. (2006): *Az élő metafora.* Budapest, Osiris Kiadó.

- Runco, M. A. (2007a): *Creativity. Theories and Themes: Research, Development and Practise*. San Diego, Elsevier Academic Press.
- Runco, M. A. (2007b): To understand is to create: An epistemological perspective on human nature and personal creativity. In: R. Richards (ed.), *Everyday Creativity and Views of the Human Nature. Psychological, Sociological and Spiritual Perspectives*. Washington, D.C., American Psychological Association, 91-109.
- Runyan, W. M. (1997): Studying lives. Psychobiography and the conceptual structure of personality psychology. In: R. Hogan, J. Johnson, S. Briggs (eds), *Handbook of Personality Psychology*. San Diego, Academic Press, 41-69.
- Runyan, W. M. (2003): From the study of lives and psychohistory to historicizing psychology: A conceptual journey. *Annual of Ppsychoanalysis*, 31, 119-132.
- Salovey, P., Mayer, J. D. (1990): Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Selby, E. C., Shaw, E. J., Houtz, J. C. (2005): The creative personality. *Gifted Child Quarterly*, 49, 300-314.
- Stolorow, R. (2011): *World, Affectivity, Trauma*. New York & London, Routledge.
- Tabachnik, B. G., Fidell, L. S. (2001): *Using Multivariate Statistics (4th ed.)*. Boston, Allyn & Bacon.
- Tatarkiewicz, W. (2000): *Az esztétika alapfogalmai*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Tóth L. (2011): A Tóth-féle Kreativitás Becslő Skála (TKBS). In: Münnich Á. (szerk.), *A kreativitás több szempontú vizsgálata*. Debrecen, Didakt Kiadó, 65-88.
- Treffinger, D., Young, G. C., Selby, E. C., Shepardson, C. (2002): *Assessing Creativity: A Guide for Educators*. Connecticut, The National Research Center on the Gifted and Talented (NRC/GT), 2002. December.
- Vargha András (2008): *Matematikai statisztika. Pszichológiai, nyelvészeti és biológiai alkalmazásokkal*. Budapest, Pólya Kiadó.
- Vikár György (2006): Krízis és kreativitás. In: Füredi J. és Buda B. (szerk.), *Műzsák a díványon*. Budapest, Medicina, 309-324.
- Wallas, G. (1926): *The Art of Thought*. New York, Harcourt, Brace.
- Zétényi T. (2010): A kreativitás pszichometriája és a gondolkodás. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65(2), 233-242.

MELLÉKLET

Érzelmi Kreativitás Leltár

Kérem az 1-től 5-ig terjedő skálán jelölje, hogy az alábbi kijelentések mennyire jellemzőek Önre!
A számok a következőket jelentik:

- 1 = az állítás sokkal kevésbé igaz Önre, mint az emberekre általában, VAGY egyáltalán nem ért egyet az állítással.
- 2 = az állítás inkább nem igaz Önre, VAGY inkább nem ért egyet vele.
- 3 = az állítás ugyanannyira igaz Önre, mint az emberekre általában.
- 4 = az állítás inkább igaz Önre, mint az emberekre általában, VAGY inkább egyetért az állítással.
- 5 = az állítás sokkal inkább igaz Önre, mint az emberekre általában, VAGY teljesen egyetért az állítással.

1. Amikor erős érzelmi reakcióim vannak, keresem ennek okait.	1	2	3	4	5
2. Véleményem szerint szükséges lenne, hogy az emberek érzelmi fejlődésükért épp olyan keményen dolgozzanak, mint azt értelmi fejlődésük érdekében teszik.	1	2	3	4	5
3. Gondolkodom érzelmi reakcióimon és próbálom megérteni azokat.	1	2	3	4	5
4. Felidézem magamban korábbi érzelmi élményeimet, hogy ezek segítsenek megoldani a jelenlegi érzelmi problémáimat.	1	2	3	4	5
5. Időnként olyan érzések és hangulatok kerítenek hatalmukba, melyeket nem lehet hétköznapi szavakkal kifejezni.	1	2	3	4	5
6. Éltem már át érzelmek olyan bonyolult kombinációját, melyhez hasonlót mások valószínűleg még nem tapasztaltak.	1	2	3	4	5
7. Vannak olyan érzelmi élményeim, melyeket mások szokatlanak vagy rendkívülinek vélnének.	1	2	3	4	5
8. Költőnek vagy regényírónak kellene lennem ahhoz, hogy le tudjam írni azokat az érzelmeket, amelyeket néha megélek, mert olyan különlegesek.	1	2	3	4	5
9. Jobban kedvelem az olyan filmeket, könyveket és táncokat, melyek összetett vagy valószínűtlen érzelmi helyzeteket dolgoznak fel.	1	2	3	4	5
10. Jól ki tudom fejezni az érzelmeimet.	1	2	3	4	5
11. Az a mód, ahogy megélem és kifejezem az érzéseimet, segít a másokhoz fűződő kapcsolataimban.	1	2	3	4	5
12. Az érzelmeim segítenek abban, hogy elérjem céljaimat az életben.	1	2	3	4	5
13. Igyekszem érzelmileg őszintén reagálni, még akkor is, ha ez gondokat okoz nekem.	1	2	3	4	5
14. Érzelmeim majdnem mindig hiteles kifejezői valódi gondolataimnak és érzéseimnek.	1	2	3	4	5
15. A kifelé mutatott érzelmi reakcióim pontosan tükrözik a belső érzéseimet.	1	2	3	4	5

Alskálák:

1-5-ig: Érzelmi készségség

6-9-ig: Újdonság

10-12-ig: Hatékonyság

13-15-ig: Hitelesség

Zoltán Kőváry, Ágnes Devecsery, Krisztina Jakab,
Barbara Pusztai, Laura Agócs, Réka Kómár, Gábor Orosz

HUNGARIAN ADAPTATION OF EMOTIONAL CREATIVITY INVENTORY (ECI)

In this article we are presenting the Hungarian adaptation of Emotional Creativity Inventory (ECI) constructed by Averill and Thomas-Knowles (1991). The concept of emotional creativity is significant for numerous reasons: it has widened the focus of empirical creativity research, brought the paradigms of academic and personality psychology closer to each other, and has practical relevance as well: higher level of emotional creativity inversely proportional with alexithymia, which is a risk factor of some several clinical phenomena. Emotional Creativity Inventory is a self-administrated questionnaire that contains 30 items, and Averill and Thomas Knowles constructed it to explore the structure of the construction and to measure the individual differences. It contains three subscales: Preparedness, Novelty and Effectiveness/ Authenticity. The aim of the current research was to establish a valid and reliable tool in Hungarian language to measure emotional creativity following the works of James Averill

and using ECI by his permission. We used the inventory in three investigations. In the first one 905 persons (561 females and 344 males) filled the inventory to supervise the original factor structure. The outcomes of the exploratory and confirmatory factor analyses both corroborate the three factors structure, the scales indicate appropriate inner consistency. In our second investigation we used four psychological scales (Interpersonal Reactivity Scale - IRI, Coping Inventory for Stressful Situations - CISS 48, Toth's Rating Scale of Creativity - TKBS, Creative Performance Questionnaire) to ascertain convergent and divergent validity. The relationship of the outcomes bear out the validity of the three constructs. In the third investigation we conformed the temporal stability of the traits with test-retest reliability. Based on these results we can say the psychometric specifics of the adapted, shortened and translated inventory are proper, and it measures the named psychological constructs reliably

Keywords: emotional creativity, questionnaire validation, reliability